

Hvordan skal Lillesand sentrum
blir vitalt og attraktivt.
Strategier for å skape endring

Erling Dokk Holm, Lillesand 29.08.2023

Hva er vårt utgangspunkt?

Vi må tenke om det urbane

Vi må forstå byen som fenomen

Sosial kapital – hva er det for noe?

- Summen av de sosiale bånd du har
  - Både de nære og de mer fjerne

Sosial kapital og den lille byen

Plusser?

Tetthet og nærhet

Varme og omtanke

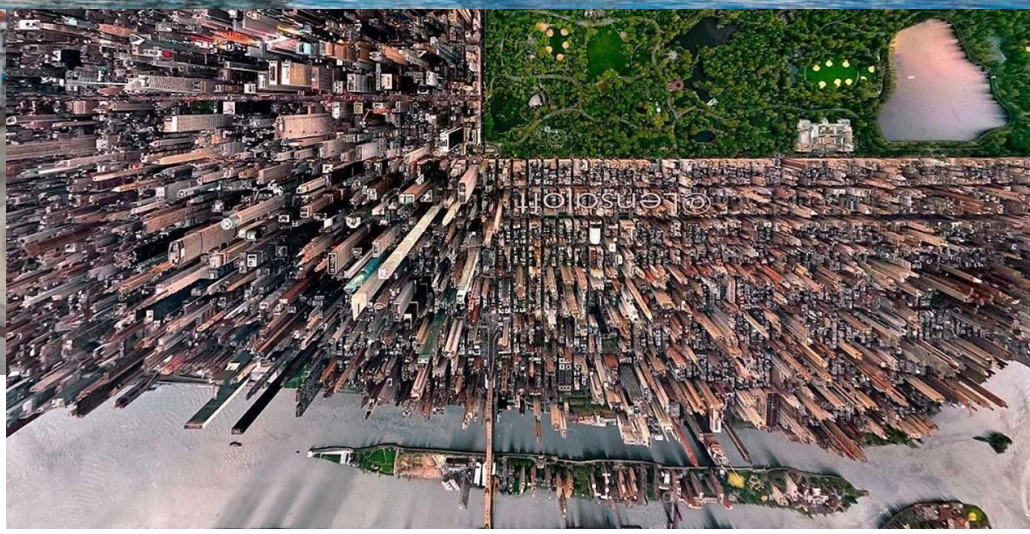

Du blir sett

Minuser?

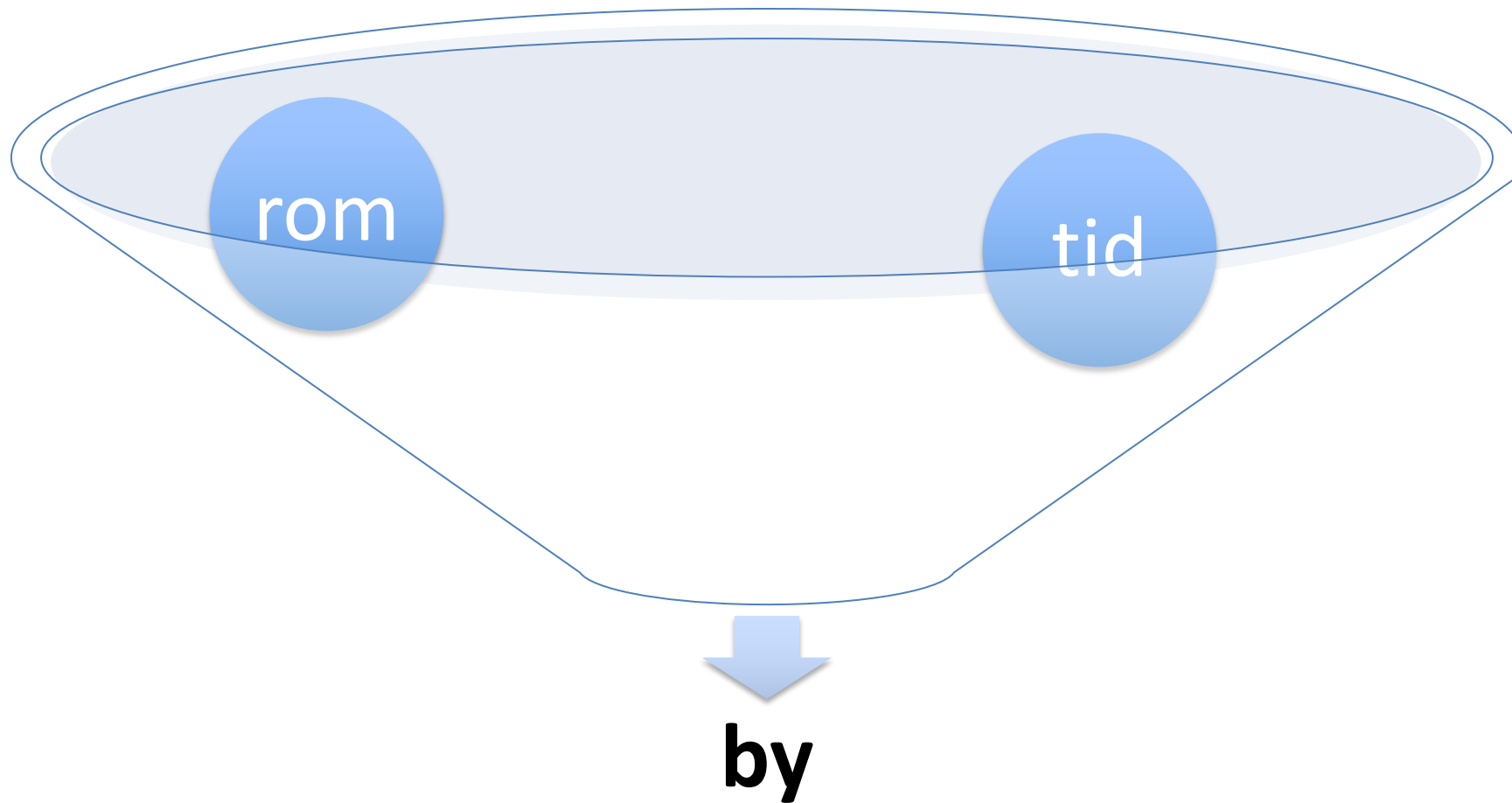
- Kontroll
- Konformitet
- Sladder og nedrakking

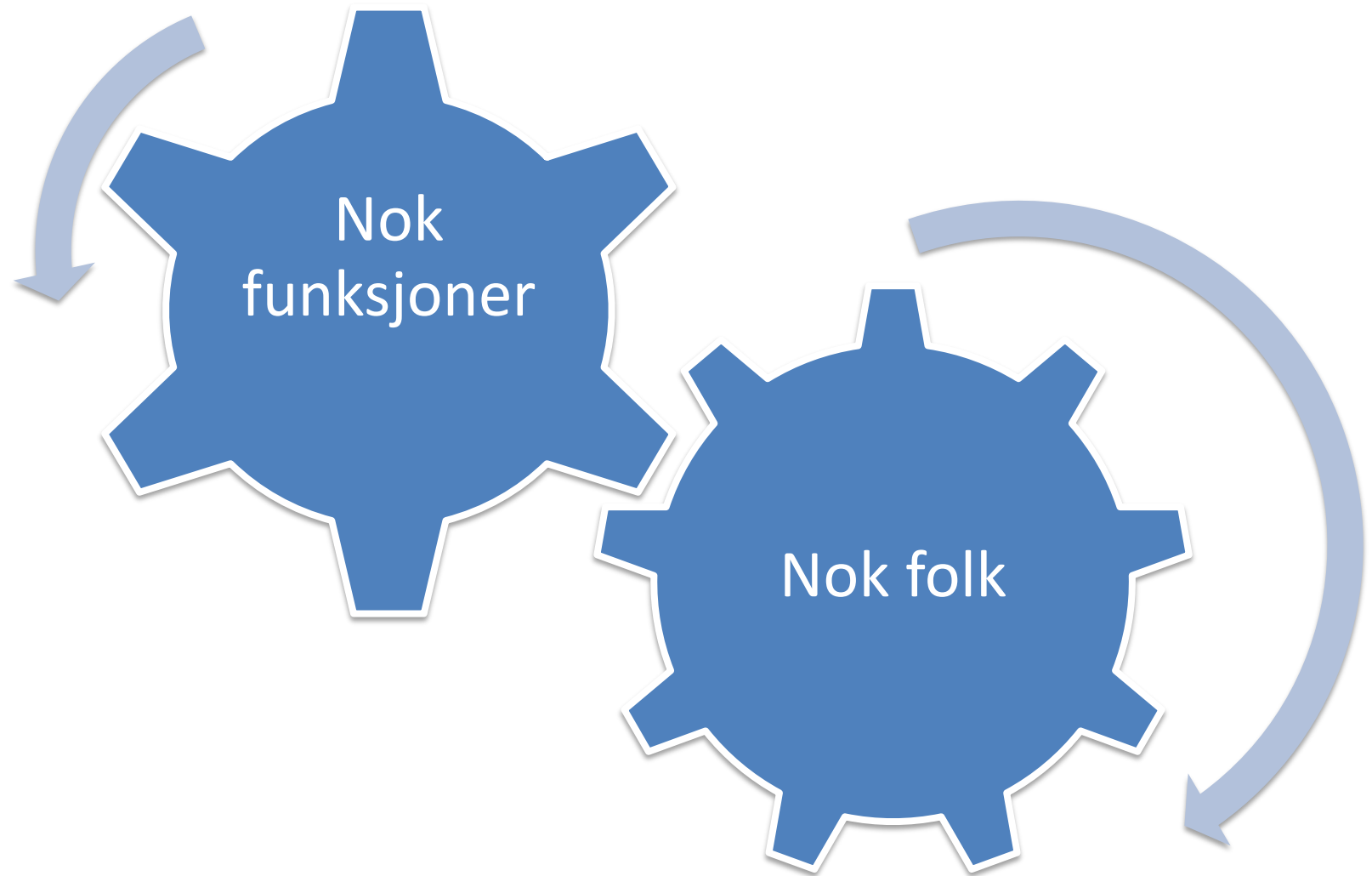

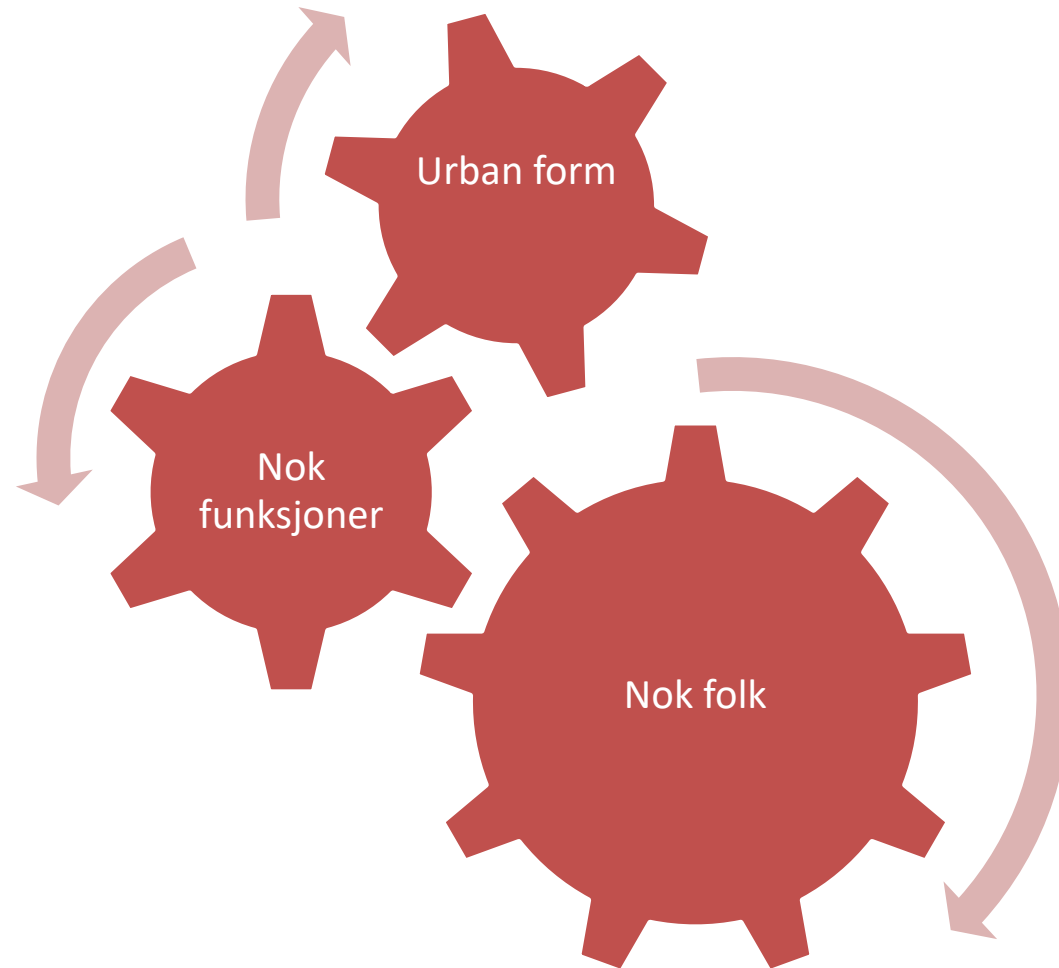
Hva er en by?

Hva er en by?

Hva er en by?

Hva betyr det å snakke om urban form?

- At tetthet er bra
- At eiendomsutvikling er viktig

Hva er en by?

- En by er samlokalisering av funksjoner, ideer, kunnskap, fysisk masse og mennesker
  - organisasjoner, ideer, kapital, kunnskap
- En by har fysiske særtrekk
  - Offentlige gater, torg, møteplasser
  - Komprimert bebyggelse

Har vi noen fordeler av samlokalisering?

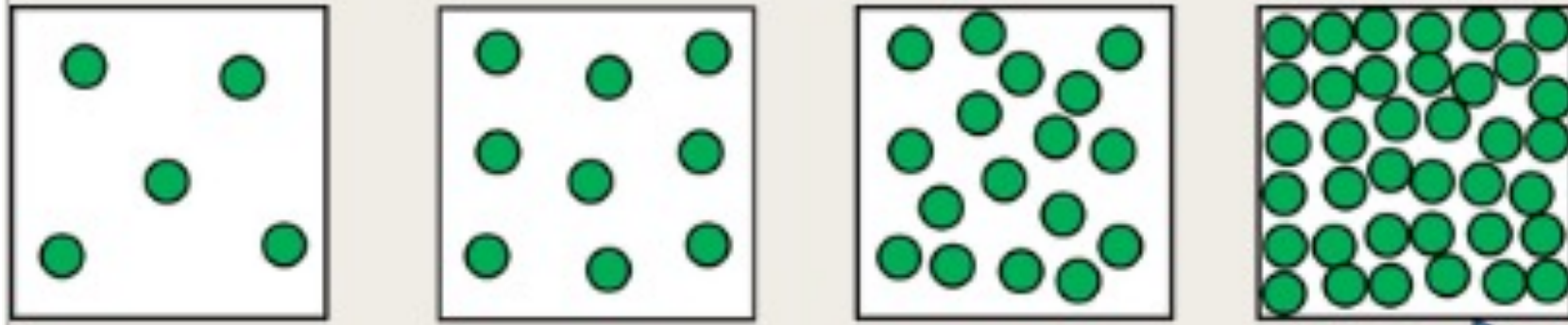

Læring

Deling

Matching

Noen vesentlige innsikter fra forskningen

- Gjennomsnittslønnen er høyere i områder med stor befolkning og høy befolkningstetthet.
- Årsaken er at arbeidsstyrken er mer produktiv i områder med høy befolkningstetthet og stor befolkning.
  - Jo høyere utdanning folk har desto større blir produktivitetsøkningen av å være tett på andre.
- Hvis det ikke fantes slike samlokaliseringseffekter ville det heller ikke eksistere byer, sier Pierre-Philippe Combes.

Høyt utdannede søker til byer fordi byer gir dem det de vil ha

- Stort utvalg av relevante arbeidsplasser
- utdanningstilbud
- Rekreasjonstilbud
- Boligtilbud, varierte
- Stort kjønnsmarked
- Kulturtilbud
- Kunsttilbud
- Likesinnede
- Anonymitet
- Valg av sosiale relasjoner
- Kvinner er vesentlig mer urbane enn menn

Hva kaller vi alt dette?

Et urbant liv?

Er alle byer
unike?

Er alle byer unike?

Hva
kjennetegner
en
velfungerende
by?

Kommersielt sentrum

Administrativt sentrum

Politisk sentrum

Kunnskapssentrum

Kulturelt sentrum

Arkiitektur og byplan som fremmer sentrum

Søylene for god by

boliger

- folk

handel

- Folk i gatene

Politikk og kommunen

- ordskifte

FoU

- Innovasjon

næringer

- Arbeidsplasser

kultur

- Folk i gatene
- Identitet

3. sektor

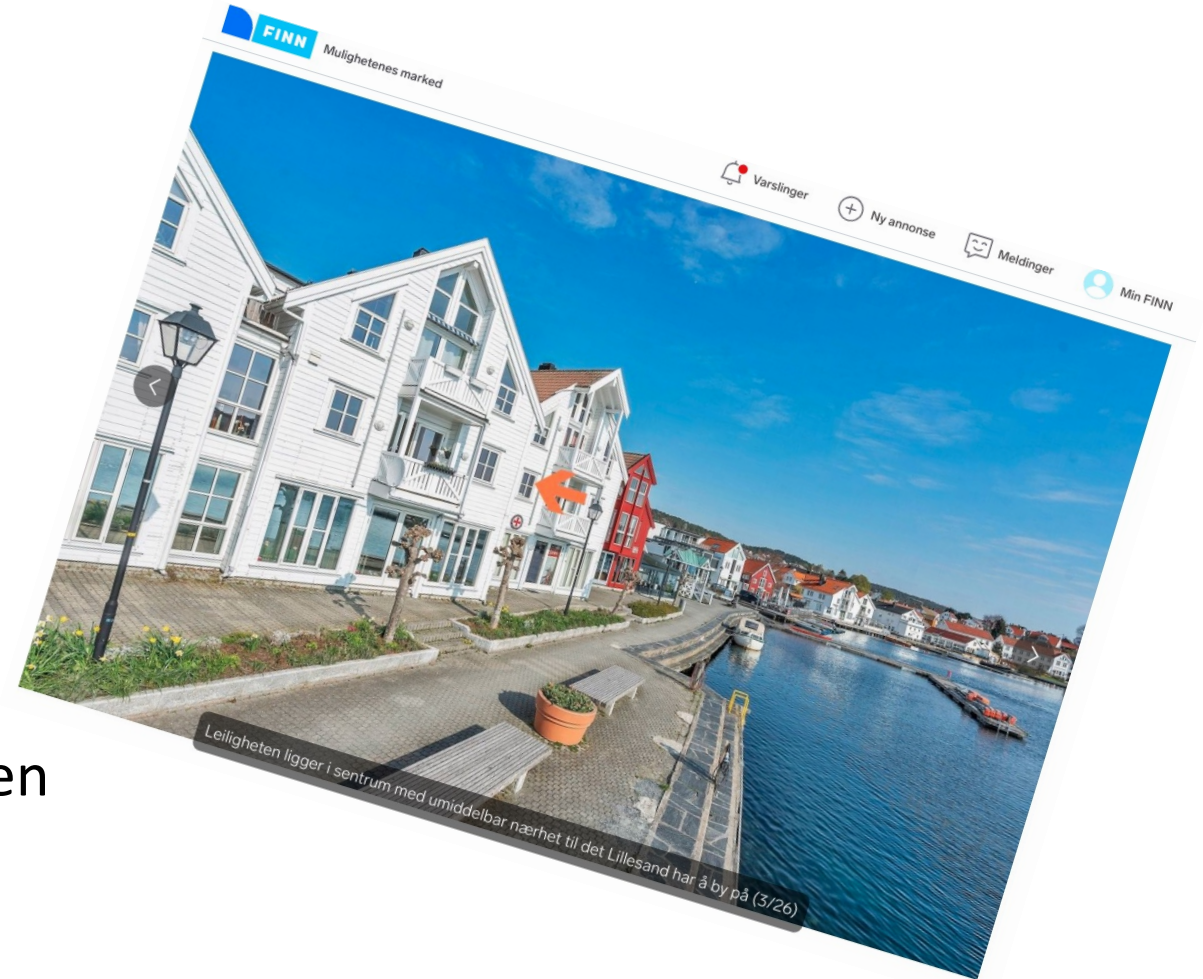
- Sosial kapital

Arkitektur og byplan

- Konsentrasjon av folk

Boliger er ikke hva det var

- Det må bo FLERE folk i sentrum
- Gode boliger i sentrum gir
  - Lavere kommunale utgifter
  - Mer aktivitet i sentrum
  - Bedre boligmarked utenfor sentrum
  - Vesentlig mer attraktivt å investere i kommunen
  - Høyere avkastning på humankapitalen

Ubalanse i Lillesand

Bolig

Eneboliger

2023

3 624

Leiligheter [□]

2023

490

Kilde

[Boliger, Statistisk sentralbyrå](#)

Planlegging Salgsstart Byggestart Overtakelse

Legg til favoritt Del

Flotte 4-mannsboliger på Sangereidåsen -moderne og funksjonell

AUGUST-KAMPANJE! Flotte 4-mannsboliger på Sangereidåsen -moderne og funksjonell

Hattepollkjerr 2, 4790 Lillesand

Pris

3 490 000 kr - 3 690 000 kr

Totalpris

3 503 842 kr - 3 703 842 kr

Meld interesse

Visning

Vil du komme på visning? Trykk på "Visningspåmelding" eller kontakt megler på telefon/mail for å avtale tidspunkt, senest kl12 på visningsdagen. Annonserte visninger uten påmeldinger vil ikke bli avholdt.

Visningspåmelding

Nyttige lenker

Avdelingens hjemmeside

Bestill prospekt fra tilbyder

Eiendom / Bolig til salgs / Agder / Lillesand

Velkommen til Sangereidlia 9! (1/54)

Legg til favoritt Del

Nyere og lekker enebolig på Sangereidåsen! | Flott utsikt til sjøen | Stor terrasse | 4 soverom. VISNING ETTER AVTALE

Sangereidlia 9, 4790 Lillesand

Prisantydning

4 790 000 kr

Totalpris 4 923 892 kr

Omkostninger 133 892 kr

Formuesverdi 1 211 859 kr

Pris på lån: fra 20 655 kr/mnd

Hva er denne boligen solgt for tidligere?

Prisstatistikk

Eff.rente 5,67 %. 3 353 000 o/25 år. Kostnad: 2 843 500 kr. Totalt

exbo HELELIVET

Exbo Sørlandet AS

Isabel Bermudez
Eiendomsmegler

926 38 257 [Send melding](#)

38 09 55 50

[Hjemmeside](#)

[Flere annonser fra annonsør](#)

[Kontakt oss](#)

[Slik gjør vi det i Exbo](#)

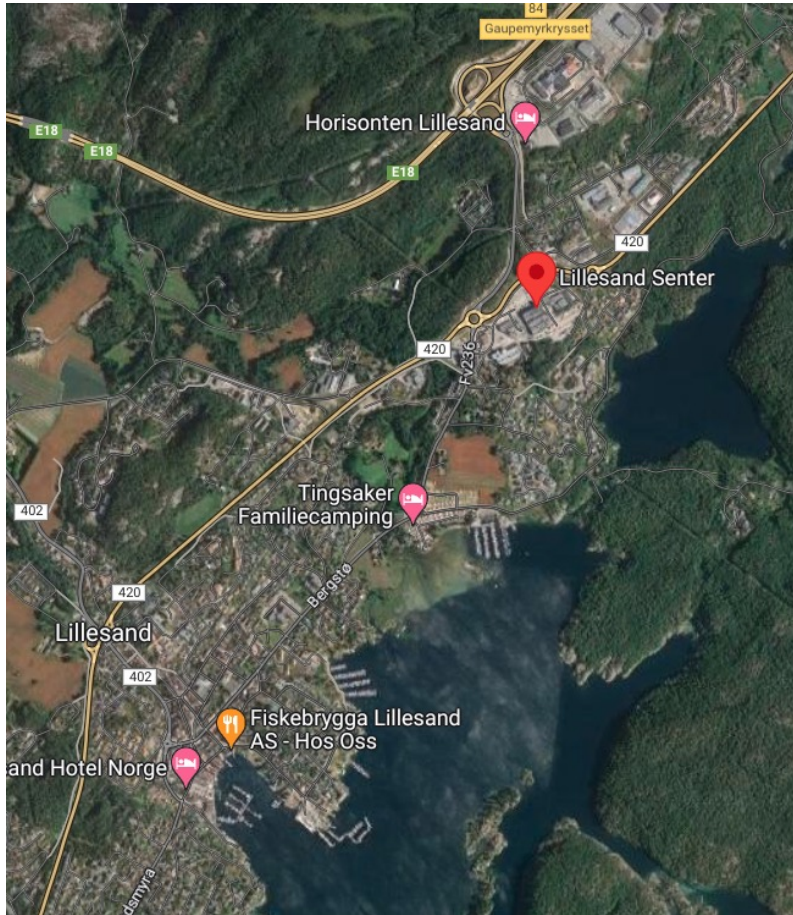
Gratis verdivurdering

Handel er vanskelig

- Servering er bra, men kan ikke ta hele jobben
- Faghandel får det bra til i mange sentrum
- Handel i sentrum konkurrer både på tilgjengelighet, kvalitet og miljø
- Må løse forholdet mellom bil og gange
- Krever profesjonell eiendomsutvikling som ser sammenhenger

Det vanlige vanskelige

Noen få triks for gjøre sentrum mer attraktivt

- Sentrumskoordinator
- Gråpapirforbud
- Gratis kollektivtransport
- Varelevering hjem fra alle til alle
- Felles åpningstider
- Festivaler og markeder i samspill med sesongene
- Bygg nytt og still høye krav til arkitektonisk kvalitet

Politikk: Demokratiske arenaer er viktige

- Nødvendig å utvide lokaldemokratiet
- Nødvendig å utvide deltagelsen i samfunnsbyggingen
- Viktig med enighet om de lange linjer
  - Hva skal bygges ut, og når?
- Kommune 2.0
  - Deltagende budsjettering?
- Politiske markeringer i byen gir den mer mening

Næringer gir arbeidsplasser

- Ideen om å kapre de store fiskene må ikke dominere
- Bedre å legge til rette for alle de små
- Klynger lyder vakkert, men er vanskelig å få til
- Sikre at næringsbygg ikke blir for skreddersydde,
  - Mye å lære av for eksempel Arendal (Sørlandets kunnskapshavn)
- Mange næringer trenger rimelige og rufsete lokaler

Utdanning, forskning og innovasjon

- Spesialisert FoU gir store ringvirkninger
- Direktorat er bra, men er ikke universiteter eller forskningsinstitusjoner
- Nærhet til et universitet er bra, men ingen garanti for noe som helst
- Skillet mellom FoU og annen næring blir svakere
  - Mye innovasjon foregår i nettverk

3. sektor

- De som ikke er med i frivilligheten burde vært det
- 3. sektor trenger billige lokaler
- Den uorganiserte 3. sektor blir oversett
- De best organiserte får mest penger

En god byplan

- Ikke for lange kvartaler
- Tydelig hovedgrep
- Nye områder må ikke få utkonkurrere sentrums tyngde
- Definerte fortettingsområder

Suburbaniseringen kan drepe byen

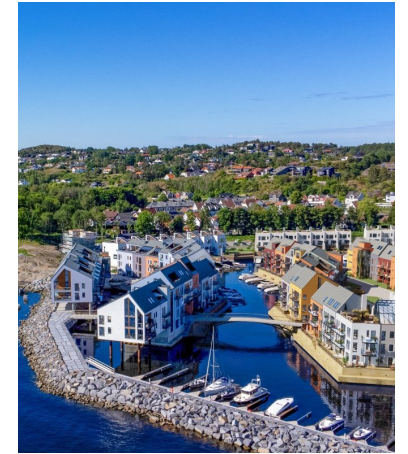

- Eneboliger i eneboligfelt gir mye bilkjøring til Sørlandssenteret
- Svekker også bykulturen lokalt
- Men konsentrert eiendomsutvikling i eg en kommune kan motvirke mye

Hvordan bygge moderne og bra i en liten sørlandsby

- Bygg mer by og mindre forstad
  - a) Oppfør nye boligkomplekser med attraktiv beliggenhet og god arkitektur, se Vindholmen, Arendal og Agnes mm

Hvordan bygge moderne og bra i en liten sørlandsby?

- La forstaden bli mer bymessig, skap tette urbane "villagater" etter gammel modell
  - a)"rekkehus" eller sammenhengende strukturer mot gaten.
  - b)Eksperimenter med uttrykket, men hold byplangrepet

La det ny få plass sammen med det gamle

- Hvordan skaper vi reell bærekraft?
- Hva foregår i 1. etasje – og ikke bare høyder
- La oss være konkrete
- Finne gode eksempler

Hva skape god arkitektur?

- Varierte fasader
- Variasjon i størrelser
- Varierte høyder
- Fine materialer
- Vakre detaljer
- Gode halvprivate og offentlige uterom
- Gode 1. etasjer

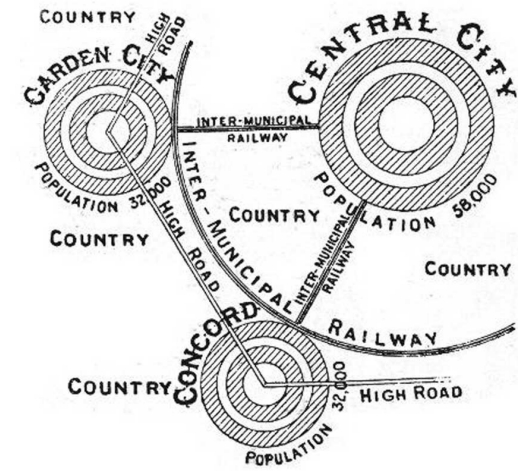
God arkitektur – gode transformasjonsgrep

- Transformasjon er framtida
- Det smarteste vi kan gjøre?
- Lærer oss å tenke på hvem vi er
- Gir enorm uttelling i sjel og kommers

Hvordan posisjonerer en liten by seg?

- Som en store byens forstad
- Som en reell by med et komplett bo- og arbeidstilbud og med egen sterk identitet?
- Som en node til Kristiansand med noen spesialiserte funksjoner?

Hvordan posisjonerer
en liten by seg?

- For alle?
- For de rike?
- For de med høy utdanning?
- For alle mulige innflyttere til Sørlandet ?
- En kreativ hub?
- For deg som vil seile hele året, men ikke eie båt
- Som den byen der du får venner
- Etc....

Hva kan og bør det politiske nivået gjøre?

- Strategisk byplanlegging
  - Kombinere involvering og lederskap
  - Sterke klare visjoner å styre etter
  - Sørge for at kommunen blir ekstremt attraktiv å jobbe i
  - Sterkt fokus på eiendomsutvikling på byens og innbyggernes premisser

Hvor er makten?

Reguleringsrett

eiendomsrett